

Bezovka

*Rzivou červení hořící keř.
Podzimní plamen sežehl
obraz zahradního města.
Stromy se svlékají z barev,
aby oblekly hranostají plášt.
Brouzdám se osudy
psanými do mizejících žil
spadaného listí.
Mezi kmeny stromů
potkávám světlo
vržené vlastním dětstvím.*

David Růžička

Velká a Malá hvězda na okraji Plzně

aneb Zpráva o zrození zahradní čtvrti v Bezovce – I. díl

V dětském věku byla pro mne plzeňská čtvrť Bezovka velkým, zeleným vesmírem. Půvabné téměř pohádkové vilky. Altány, do nichž bych se rád posadil. Malý hrad z natřeného betonu v zahrádce rodinného domku. Aleje kaštanů a jív či vysoké modřiny a smrky, které mi i v tehdy šedé a zaprášené Plzni tolik připomínaly lesy kolem dědečkovy chaty na jižním Plzeňsku...

Jak se zrodilo zahradní město

Chápu-li Bezovku jako zvláštní vesmír, mohu si její vznik vysvětlit jako rozpínání staré Plzně, která již během 19. století vrazila za hranice původních středověkých hradeb. K jihu vystřelil paprsek rodícího se slunce průmyslové éry - dnešní Klatovská třída. Páni radní tehdy prozíravě naplánovali i tramvaje, a tak se kolem nově vytyčené ulice začaly stavět zejména činžovní domy, poněkud neobvykle se jí pak dotkla i nová vilová čtvrť. Prvními vlašťovkami se staly výstavné vily v bloku mezi ulicemi Hruškovou a V Bezovce, a to již na přelomu 19. a 20. století. Druhá z ulic dala rodící se vilové čtvrti také své jméno.

Bezovka jako z pohádky

Vzhled výstavných sídel příslušníků „lepší plzeňské společnosti“ připomínal trochu pohádkové hrady nebo obrázky paláců

z knih o italské renesanční architektuře. Jako školák jsem do jedné z těchto vil chodíval počátkem 80. let 20. století na obědy do školní jídelny. Fascinoval mě balkon nad vstupem, kam se mi podařilo i tajně proniknout. Teprve dnes vnímám na fasádě leto-počet, prozrazující dokončení této nádherné stavby: 1890. Kdo vilu postavil? Jak se z ní stala školní jídelna? Kdo dům obklopil zahradou, na níž jsme pěstovali fazole v rámci školních „pozemků“? To jsou otázky, které tehdy nikomu z nás hlavou ani neprolétly.

Skruté poklady Bezovky

V neobvyklém činžovním domě na rohu ulic Klatovské a Hruškovy, utopeném jako sousední vily uprostřed zahrady, bydlela o celé dekady dřív patnáctiletá dívka Olinka.

S maminkou si chodily přivydělat nějaký peníz úklidem velké místnosti v přízemí, kde se budoucí zubaři učili na lidských hlavách tajemství anatomie. Olinka tehdy jistě netušila, že jde možná o jednu z nejvýznamnějších památek plzeňské moderní architektury. Zmrzačený byt, vystavěný podle principů stanovených mužem, který se nepovažoval za architekta, byl moderní architekturu ovlivnil téměř neuvěřitelnou měrou: Adolfem Loosem. I když v interiéru, který právě získává zpět svoji někdejší podobu, nalezneme Loosem často uplatňovaný raumplan, auto-

rem projektu byl Loosův žák Heinrich Kulka, jenž ovšem uměl mistra dokonale napodobit. Velkopodnikatel Oskar Semler s manželkou Janou tak ve 30. letech získal prostorný byt, zaujímavý hned několik původních podlaží. Ten byl sice po válce rozdělen na menší bytové jednotky, půvabná chodba se stropem, kombinujícím červeně lakované trámy se ztlacenými poli či krb v bývalém obývacím, to vše zůstalo. Po okupaci Československa byl Semlerovým coby židům majetek zabaven. I když se rodině podařilo uniknout před nacistickým terorem, dům jim po válce navrácen nebyl. Výhled z galerie do velkého obývacího vyplnila zadržka, schody náhle končily ve zdi. Jen krb v učebně mediků, velká dvojí okna, z nichž jedno sloužilo jako zimní zahrada, připomínali někdejší krásu bytu. A velký nástěnný koberec, představující život lámy Tsonghapy, zhotovený v 18. století v Tibetu. Ten podnikl podle vyprávění dosud žijícího syna Semlerových Willa dobrodružnou cestu až do Austrálie, aby se nakonec ocitl melbournské galerii. Nyní je byt restaurován a měl by být do roku 2015 zpřístupněn jako studijní centrum regionální architektury 19. a první poloviny 20. století.

Bezovka skrývá i tajemství domů významných plzeňských osobností. Vydáme-li se za roh do Mánesovy ulice, vpravo od mateřské školky, sídlící v půvabné neobarokní vilce, stojí uprostřed upravené zahrady zajímavý rodinný dům, navržený architektem Rosůlkem na základě konceptu regionálního architekta Hanuše Zápala. Do domku, zdobeného dle prvorepublikové módy přiznanými režnými cihlami na fasádách, se majitelé, manželé Lábkovi, nastěhovali v září roku 1922. Ladislav Lábek patřil k vůdčím osobnostem plzeňského národopisu a není tedy divu, že se později stal také ředitelem Národopisného muzea. K výstavbě svého domku si zvolil parcelu v nejstarší části Bezovky. Díváme-li se na staré fotografie, místo hlavních ulic budoucí zahradní čtvrti vidíme jen polní cesty mezi strništi, nad nimiž se tyčí domy nejrozličnějších stylů, módních v dané době, ale téměř vždy připomínajících dobové ilustrace dětských pohádkových knížek.

Československo a Bezovka

Druhý dech Bezovka získala ihned po první světové válce. Mladé Československo se potýkalo s nedostatkem bytů, o těch kvalitních nemluvě. Stát, který právě zazářil na mapě poválečné Evropy, se rozhodl podpořit výstavbu i zákonnými prostředky, umožňujícími zrychlená řízení či ekonomické úlevy stavebníkům. Vznikají staveb-

Vila Ladislava Lábkovi v Mánesově ul. č. 69

Lešetínský kovář hájí svá práva na sgrafitu zdobícím vilku v Čermákově ul. č. 9

ní družstva, budující individuální rodinné domky i bloky činžovních domů. Bylo to výhodné. Podíváme-li se na mapy z té doby, vidíme, že Bezovka již měla vtisknutý charakter uliční sítě. Ta se prolínala jako paprsky dvou zářících hvězd centrálního náměstí Na Hvězdě, lidově zvaného Velká Hvězda, a tzv. Malé hvězdy, která měla být rovněž náměstíčkem pojmenovaným U Svěpomoci, název se ale nevžil. Zato jména okolních ulic připomínají prvorepublikovou éru stavebního družstevnictví. Najdeme tu třeba právě ulici Družstevní nebo U Svěpomoci, jak se jedno z družstev také jmenovalo. Nejčastěji v Bezovce narazíme na domy, vybudované družstvem bratří stavitelů - Josefa a Václava Paškových. Ti se stali předchůdci jakéhosi moderního developerství, protože ve svých osobách spojovali často investory, projektanty i realizátory stavby. I když lze v jejich budovách rozeznat určité shodné typy projektovaných domů, vždy se liší alespoň detaily ve výzdobě. Výzdoba jejich domů často vychází z prvorepublikové módy rondokubismu, jenž tehdy aspiroval na to, stát se národním slohem. Zde jde o nejrůznější plastická kolečka, kruhy či další geometrické tvary na fasádách. Asi nejucelenější přehlídku domů dle návrhů bratří Paškových nalezneme v Hruškově ulici. Jak domy po-

známe? Na každé fasádě je i drobná cedulka, jakási dobová reklama, prozrazující kolemjdoucím, kdo ten hezký domek stavěl: Bratři J. a V. Paškoví, Živnostensko-občanské stavební a bytové družstvo pro Plzeň a okolí s. r. o. Každý z řadových domků či vilek má svoji zahrádku, takže za pozornost stojí třeba i řešení plotů s kubizujícími zakončeními pilířů a klenuté branky.

I Bezovka má svá tajemství

Osobně mne fascinují dvě vilky z ateliérů bratří Paškových. Dům pana stavitele Vršeckého na rohu náměstíčka Na Hvězdě a Hruškovy ulice. Přímo nad vchodem domu je stavebníkova individuální výzdoba, re-

Okna luxusního bytu Semlerových, otočená do Hruškovy ulice, sloužila také jako zimní zahrada. Do domu se ale vcházelo z Klatovské ul. č. 110.

liť se dvěma beránky, úhelníkem a kružidlem, znaky, jaké používali nejen stavitelé, ale třeba i zednáři. Sousední vilka, zaujímavý nároží Velké Hvězdy a Čermákovy ulice, zaujme chodce sgrafitem s vyobrazením inspirovaným veršovanou povídkou Svatopluka Čecha Lešetínský kovář. Motiv kováře, hrdě stojícího proti vojákům s namířenými puškami, zdobil i za první republiky nejednu vlasteneckou domácnost. Dům obývá již třetí generace známého rodu plzeňských sklenářů Lešetických. A pod sgrafitem čteme nápis Na Lešehradě. Obloukem se tak dostáváme až k pražskému spisovateli a milovníku světa esoteriky Emanuelu Lešetickému z Lešehradu. Za mlada studoval i v Plzni a jeho tatínek byl důstojníkem plzeňských Pětatřicátníků. Příbuzenský vztah k plzeňským Lešetickým ovšem vede přes pražskou větev.

(Pokračování příště)

■ Autor: David Růžička

Poděkování za poskytnuté informace patří Ing. Arch. Lence Buchbergerové z plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu a ing. Petru Bukovskému z památkového odboru Magistrátu města Plzně. Bez jejich vstřícnosti a pomoci by článek nemohl vzniknout.